

Una biografia intel·lectual de Maragall

per Ramon Pla i Arxé

Ignasi Moreta,
No et facis posar cendra.
Pensament i religió en Joan Maragall.
«Assaig», 18, Fragmenta editorial, Barcelona, 2010.

En una edició molt acurada –impecable aparat crític, annexos útils, índexs completíssims, bibliografia– Ignasi Moreta publica el que va ser la seva tesi doctoral (2008), amb el títol *No et facis posar cendra. Pensament i religió en Joan Maragall*. I encara que l'autor ha «reelaborat àmpliament» la seva tesi, el llibre té algunes de les característiques d'aquests treballs acadèmics. Substancialment dues: la voluntat de no deixar cap racó per investigar –als tribunals els sembla obligat retreure algun oblit– i el desig d'aportar alguna novetat important al territori que s'investiga.

Aquesta voluntat d'exhaustió fa que el que en principi era només un estudi sobre el pensament religiós de Maragall s'hagi convertit, de fet, en un estudi sobre totes les facetes –social, estètica, filosòfica, política etc.– del pensament del poeta. Amb Maragall succeeix, però, que no es pot dissociar el que pensa sobre la poesia, sobre la societat, sobre l'individu o sobre el paisatge, sense la referència religiosa que, gairebé sempre, fonamenta –o corona– la seva argumentació. El text de Moreta, però, no sistematitza el pensament de Maragall –una estructura que integri els diversos aspectes del seu pensament–, sinó que el que vol és construir una biografia intel·lectual del poeta. La biografia –la cronologia i l'evolució, per tant– regeix l'exposició. Una biografia que l'autor ha investigat a fons –amb material inèdit– a l'Arxiu Maragall. L'objectiu del llibre sembla, doncs, la reconstrucció de les diferents etapes que seguí el pensament de Maragall, amb una singular atenció al seu pensament religiós, contextualitzades en la seva biografia, d'una banda, i en l'ambient intel·lectual de l'època, de l'altra.

Parla gairebé de tot, però l'anàlisi pròpiament literària en queda al marge. No em refereixo als articles o a l'epistolari, sinó a la poesia. No perquè no examini alguns poemes, sinó perquè, quan ho fa, els tracta com a mers símptomes del pensament i de la vida de l'autor. Certament, a vegades, un poema pot aportar alguna dada sobre el pensament de qui l'ha escrit, però no és especialment rigorós estudiar un text literari com una mena de confidència dels tràfecs

emocionals i intel·lectuals de l'autor, transvestida de literatura. No és aquest aquell sentit de la literatura que Maragall identificava amb «l'emoció general humana». De fet, Moreta tracta els textos del poeta com a textos referencials, com molts d'altres.

L'altre aspecte –el de les novetats aportades per la tesi als estudis sobre Maragall– sembla centrar-se en dues qüestions: en la periodització del pensament de Maragall en sintonia amb els moviments intel·lectuals del seu temps, i en la constatació de les divergències entre el que pensava Maragall i el que pensava la jerarquia eclesiàstica o constituïa els criteris i la pràctica rutinària de molts catòlics.

Pel que fa a la periodització, el text de Moreta aporta dues coses. Primer, l'adaptació que fa Maragall del seu pensament d'acord amb els mitjans de comunicació («Diario de Barcelona», «L'Avenç», «Il·lustració catalana», «La lectura», «El imparcial» o «La veu de Catalunya») en què escrivia. L'aportació de Moreta en això és interessant i caldrà tenir-la en compte quan s'analitza un text periodístic de Maragall.

Segon, el llibre de Moreta constata que «en l'evolució interior del pensament de Maragall es reproduïen, a grans trets, les grans etapes amb què l'escriptor mateix perioditzava els moviments intel·lectuals del segle XIX». Bàsicament, explica Moreta, el romanticisme, el positivisme i el «neoespiritualisme associat al Modernisme i a la fi de segle». Aquesta orientació –la de detectar la influència de l'ambient intel·lectual en els textos de Maragall– és productiva perquè respon a un fet evident: Maragall sentia fascinació pel talent que trobava en alguns autors i

en alguns textos, i absorbia amb delit frases o idees que podien –aproximadament– encaixar amb el seu propi discurs.

Però el discurs de Maragall és molt singular i molt lliure. Poc propici a identificar-se amb escoles i doctrines. Influències, doncs, n'hi ha, però encaixar-les en períodes –diseñi preferent i a vegades una mica obsessiu de la historiografia– pot resultar forçat en un cas tan singular com el de Maragall i mereix ser matisat. Si més no, en dos punts. Primer, per a Maragall, romanticisme i modernisme comparteixen una mateixa arrel estètica i és justament aquesta arrel el que l'atreu. En l'article dedicat a Joan Sardà, per exemple, Maragall afirma que «la gran corrent romàntica, ha reaparegut en nosaltres amb el nom de modernisme». Ho reitera més d'una vegada, i ho fa perquè aquesta arrel comuna és també l'arrel del seu pensament estètic, el qual, a la meua manera de veure, no està sotmès a les modes literàries. I aquesta arrel és la que ja havia definit Milà quan deia que el romanticisme afirmava l'existència «d'una bellesa superior a la presentada pels fenòmens de la natura i [...] el caràcter essencialment expressiu o diguem-ne simbòlic de la darrera». Aquest, insisteixo, és també el pensament de Maragall.

De tota manera, la baula més fe-

ble de l'encaix que proposa Moreta entre el pensament de Maragall i el del seu context intel·lectual és la del positivisme. Maragall difícilment podia sintonitzar amb una doctrina que afirmava que només pot ser objecte de coneixement el que pot ser verificat i quantificat. És exactament el contrari de la manera com ell valorava –estèticament– el real. Per això, quan declinà el positivisme, Maragall ho celebrà, i va escriure que «*produce un efecto de liberación, de saneamiento, de victoria sobre la tiranía del hecho material que durante tanto tiempo oprimió y deformó la evolución del pensamiento en espíritus muy escogidos*». Inequívoc. Sé que Moreta redueix la relació de Maragall amb el positivisme a uns pocs trets, però, si més no en el terreny estètic, és molt més significativa la distància amb què Maragall s'hi relaciona, que alguna ocasional coincidència.

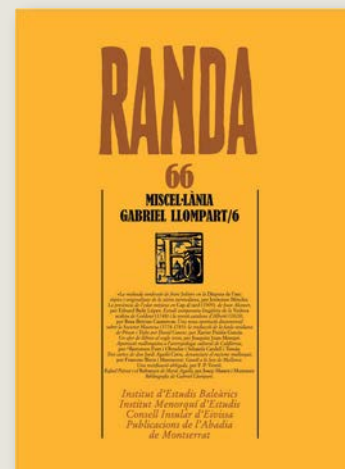
L'altra aportació del llibre –la més important, atès l'objectiu de la tesi– és la de les idees religioses de Maragall. En això el llibre de Moreta pot crear un malentès, potser no desitjat. I potser més val començar per la conclusió. De la lectura del llibre de Moreta se'n dedueix una imatge de Joan Maragall considerablement allunyada del catolicisme. No del pensament religiós –fins i tot li assigna amb entusiasme un període místic–, sinó

del catolicisme i de l'església. No és que això s'afirmi explícitament, però tota la recerca del llibre sembla anar a la cacera de proves de desafecció de Maragall respecte de la pràctica rutinària de molts –o de la majoria– dels catòlics de la seva època, de distància respecte de la jerarquia eclesiàstica i d'un escàs respecte per algunes formulacions doctrinals. És l'aportació més insistida de la tesi. I aquesta passió cinegètica, a la meua manera de veure, desdibuixa el cristianisme inequívoc de Maragall que provenen molts textos.

Certament Maragall detesta les pràctiques religioses rutinàries, no troba gaire cristiana l'actitud d'alguns eclesiàstics i quan parla de doctrina –de teologia, o de filosofia– és més lliure que rigorós. Però haig de confessar que jo trobo més cristiana aquesta actitud –més sincerament cristiana– que una acceptació passiva del pensament oficial. El fet és que Maragall no té un pensament –ni filosòfic, ni teològic– gaire homologable, ni gaire rigorós, potser, tampoc. Però això no és raó per a rastrejar els seus textos com si fossin declaracions de principis deliberadament hostils amb la doctrina oficial. Tot, en Maragall, és més lliure i més congruent del que algunes afirmacions del text podrien fer creure. Certament les seves afirmacions no són les d'un home cleri-

RANDA

Miscel·lània Gabriel Llopart, 6

Publicacions de l'Abadia de Montserrat Ausiàs Marc, 92-98 - Tel. 93 245 03 03 - comanda@pamsa.cat - www.pamsa.cat.

cal, ni transiten pels camins –sovint vigilats– d’una ortodòxia estricta. Tal com jo ho veig, afortunadament. En qualsevol cas és evident que un treball sobre les idees religioses de Maragall ha de resseguir el que diuen els seus textos, sense cap prejudici. Això és el que s’ha proposat Ignasi Moreta. A vegades, però, les seves anàlisis em semblen, tal com jo ho veig, massa literals.

En posaré quatre exemples:

1) Els textos juvenils de Maragall, per exemple, no poden ser tractats com declaracions serioses de les seves conviccions, especialment perquè el mateix Maragall no ho fa. Per exemple, Maragall escriu «*A esa sociedad que al verme bajar á su región inmunda, por el peso de las circunstancias, parecía que me arrojaba al rostro aquellas palabras del Evangelio: "Et verbum caro factum est, et habitavit in nobis" esto es: "aquel que nos despreciaba y alardeaba de vivir en una esfera superior á la nuestra, ya lo tenemos á nuestro terreno, ya está entre nosotros"*». No sembla un ús seriós d’un text sagrat. I no ho és. Perquè el text és un fragment d’una carta adreçada a un amic íntim, per deplorar la seva integració en el negoci familiar, que està escrita com una paròdia d’un discurs parlamentari –acaba amb un «¡He dicho!»– i que em sembla que s’ha d’interpretar com una divertida gesticulació antiburguesa d’un Maragall jove. Només això. Moreta, però, el valora com una «exegesi absolutament despectiva i pràcticament blasfema de l’Evangeli de Joan». Té raó Moreta quan constata que aquest Maragall jove no és gaire piadós, però deduir-ne «una exegesi absolutament despectiva i pràcticament blasfema» és excessiu. Valgui com a símptoma.

2) Moreta analitza els textos literaris com a posicionaments ideològics o com a termòmetres de les conviccions de Maragall en el moment d’escriure, per exemple, un poema o, fins i tot, de fer una traducció. Aquest és el tractament que dóna al poema «Dimecres de cendra». El text –excel·lent– recomana a una noia jove i maca que no

faci cas de «la trista paraula que diu el sacerdot» i, en conseqüència, que no es faci posar cendra al front –la cerimònia del dimecres de cendra–, perquè «no té res a veure, la cendra, la mort amb tu». I conclou que el color rosat del seu front i dels seus llavis li ha estat donat «per altres esblaims» –una referència a la sexualitat– i no «per cendrosos agravis». Moreta identifica el jo del poema amb Maragall i entén el text com un poema «anticlerical i antieclesiàtic». I, potser per això, titula el seu llibre amb un fragment del poema. Des de la meua perspectiva, el tema del poema és la bellesa sensual, jove i tendra de la noia. I és per a expressar-ho que Maragall fa referència a la incompatibilitat d’aquesta bellesa de la noia amb la cerimònia eclesial de la cendra. El recurs és agosarat, perquè es confronta amb una cerimònia litúrgica i és, per això, potent. Certament, un catòlic timorat o molt piadós no hauria gosat mai de fer un poema així i en això la lectura de Moreta és adequada. Però em sembla excessiu valorar el seu recurs expressiu –perquè es tracta d’un recurs expressiu– com una actitud «anticlerical i antieclesiàtica» i com una invitació a «una vivència desfermada dels impulsos sensuais». La censura eclesial hauria reaccionat de la mateixa manera.

3) Un altre aspecte que serveix per a marcar la distància de Maragall amb l’església és el de la relació personal de Maragall amb els eclesialstics –distant–, o amb la rutina de les pràctiques religioses –severament crítica– o, a vegades, amb el capteniment públic de la jerarquia. Maragall no és clerical, però quan divergeix d’alguns aspectes de l’Església sempre produeix la impressió de ser més evangèlic que el capteniment eclesialstic que critica. Els seus textos amb motiu de la Setmana tràgica –«La ciutat del perdó» i, molt especialment, «L’església cremada»– són, en aquest sentit, paradigmàtics.

I 4) el que escandalitza –o admira– més molts investigadors de Maragall és l’entusiasme del poeta per la bellesa del món i de la vida. En Maragall, però,

no hi ha el món material –la bellesa dels cossos, el gust per la vida, la meravella de la creació– enfront del món espiritual, ni tan sols un món material que necessita ser cristianitzat, per a poder ser estimat i valorat. I no ho necessita perquè aquest món material és l’expressió de la vida de Déu que el fa ser i que la forma material de les coses –de l’home, de la realitat i dels mots– revela i expressa. Suposo que això no deu ser gaire ortodox, però anticristià, certament, no m’ho sembla.

Maragall sap que potser alguna de les seves afirmacions pot donar la sensació que ell és un epicuri o un panteïsta, però afirma «*cuando digo que la vida es hermosa no debe usted tomarme por un epicúreo; y de que cuando digo de orientarla hacia su más allá, no debe usted tomarme por un asceta; y de que cuando digo que todo es uno, tampoco debe tomarme por un panteísta. Porque yo solo quiero ser cristiano*». No és un cas aïllat i, a diferència d’altres casos, aquí sí que hi ha una declaració de principis. Ell, certament, no es caracteritzava per mirar amb lupa si el que deia es desviava o no de la doctrina de l’església, però alguns capellans de l’època –tal com registra perfectament el llibre de Moreta– sí, i alguns crítics posteriors, també.

En síntesi, el que ha fet Moreta és una biografia intel·lectual de Joan Maragall. Això el fa un llibre útil per a qui vulgui –potser no un públic ampli, però si el dels estudiants i el dels estudiosos– introduir-se en la personalitat del poeta. Però la passió de l’investigador per singularitzar la seva recerca amb proves textuais irrefutables em temo que el porta a allunyar-se del Maragall real: lliure, poc ortodox, fascinat per les idees encara que no siguin literalment les del *Catecisme Romà*, però inequívocament cristià també. Aquestes discrepàncies meves amb alguns aspectes del text d’Ignasi Moreta, però, no han de desdibuixar el valor de l’immens treball que hi ha al darrere, i de les valuoses –inèdites– aportacions amb què enriqueix el nostre coneixement de Maragall.